

Tahran'ın Doğu Akdeniz Koridoru

Nimet KARAASLAN*

Giriş

Doğu Akdeniz'in stratejik, ekonomik, politik açıdan var olan önemi, bölge güçleri ile başlıca küresel güçlerin, Doğu Akdeniz ile olan ilgilerinin oluşmasına ve bölgede güç mücadeleleri içerisine girmelerine neden olmuştur.

İran Doğu Akdeniz kıyısında yer almamasına rağmen bölgedeki güç mücadelesinde kendisini dışarıda bırakmak istememekte ve bölgesel güçlerle yaptığı anlaşmalarla adımlarını sağlamlaştırarak Doğu Akdeniz'de söz sahibi olmayı hedeflemektedir.

İran'ın tarihsel geçmişinde Doğu Akdeniz'e inme ve bölge hakimiyetini elde etme politikası yer almaktadır. İran Kara koridoruna sahip olarak bölgedeki ekonomik siyasi çıkarlarını garanti altına almayı hedeflemektedir. İran'ın kara koridoru alternatiflerinin Irak, Suriye ve Lübnan üzerinden geçmekte olduğu düşü-

nüldüğünde bu ülkeler aralarındaki ilişkiler önemlidir. Doğu Akdeniz'de sınırı olmayan bazı küresel güçler ise buradaki enerji ve hakimiyet yarışına dahil olmak adına bölgedeki ülkelerle anlaşmalar yaparak, Doğu Akdeniz de söz sahibi olmayı hedeflemişlerdir. Bu nedenle bölgede söz sahibi olan ülkelerin durumundaki değişim bazı küresel güçleri de etkilemektedir.

Bu analiz yazısı ile Doğu Akdeniz'in önemi, İran'ın kara koridoru alternatifleri ve başlıca küresel güçlerin İran'ın kara koridoruna bakışı irdelenecektir. Resmin geneline bakıldığında bölgedeki güç dengelerinin ve iş birliklerin İran lehinde değişmesi ile İran'ın kara koridoru hedefine ulaşması ve bu durumun başlıca küresel güçler adına etkileri ele alınıp tartışılacaktır.

Doğu Akdeniz ve Önemi

Latince "Mediterraneus" kelimesinden doğarak günümüze "Mediterra-

* EURO Politika Yazarı

nean” olarak gelen Akdeniz, ‘Ülkele-
rin ortasındaki yer’ veya ‘dünyanın
merkezi yeri’ anlamına gelmektedir.
Bölgede kadim medeniyetlerin filiz-
lenmeleri, dünya hakimiyetini elde
etmek için yapılan mücadelelerin ve-
rilmesi ve bölgenin stratejik açıdan
önemi, bu isimlerle anılmasına neden
olmuştur (Güngör 2019 s.203). Fran-
sız bir tarihçi olan Fernand Braudel,
Akdeniz için “birbirine bağlı deniz ve
kara yolları, el ele vermiş küçük, orta,

büyük kentler, bitip tükenmeyen yol-
lar, kısacası bir gidiş geliş, bütün bir
ulaşım sistemidir” demektedir (Özte-
kin 2020 s.5).

Coğrafi ve siyasi açıdan ele alındı-
ğında Akdeniz’ in, Tunus ve Malta
adasının kesiştiği noktadan düz bir
boylam ile ayrıldığı, sağ tarafında
Doğu Akdeniz, sol tarafında ise Batı
Akdeniz olarak iki bölgeye ayrıldığı
söylenbilir. Batı Akdeniz bölgesin-

de İspanya, İtalya, Fransa, Slovenya, Bosna Hersek, Malta, Arnavutluk, Tunus, Cezayir ve Fas (Kedikli & Çağlayan 2017 s.122). Doğu Akdeniz bölgesinde ise İtalya, Karadağ, Arnavutluk, Hırvatistan, Türkiye, Kıbrıs, Yunanistan, Suriye, Lübnan, Filistin, İsrail, Mısır, Tunus ve Libya kıyıları ile çevrili olan bir alan ifade edilmektedir (Öztekin 2020 s.4).

Doğu Akdeniz yüz yıllarca ekonomik, siyasi ve askeri egemenlik mücadelelerine ev sahipliği yapan bir bölgedir. Günümüzde de dünya doğal kaynakları ile sanayi ve ticari malların akışı, hava ve deniz yollarının kontrol edildiği stratejik bir alandır (Güngör 2019 s.204). Üç kıtanın ve birçok medeniyetin kesişim noktasında bulunarak ipek yolu için hayati öneme sahip olan liman şehirlerine ev sahipliği yapmaktadır. Son yıllarda eski ipek yolunun canlanması düşüncesi gerek Çin’de gerekse ilgili ülkelerin dikkatini çekmiştir. Doğu Akdeniz bu yönü ile yeni ulaşım alanlarına ve limanlarına ev sahipliği yapabilecek ölçüdedir. Bunu nedeni doğuda bulunan zenginlikleri batıya taşıma amacını gütmektedir (Öztekin 2020 s.4-5).

Buradan hareketle Akdeniz üç önemli faktörü ile ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi Afrika, Asya ve Avrupa kavşağındaki yeri; ikincisi Cebelitarık, Çanakkale ve İstanbul Boğazı ve Uluslararası deniz yolları, üçüncüsü ise bir doğal gaz ve petrol kaynağı olma potansiyelidir. Son dönemlerde yapılan enerji çalış-

malarının artması ile Doğu Akdeniz bölgesinin öneminde de artış gözlenmiştir. 2008 yılında bulunan petrol ve doğal gaz yataklarının varlığı, bölgeyi enerji merkezi durumuna getirmiştir. ABD Jeolojik Etütlerinin (USGS) 2010 yılında yayınladığı rapor ile Doğu Akdeniz bölgesinde yer alan Levant havzasının rezervinin, Irak rezervi ile karşılaştırılabilir olduğu ve tahmini doğal gaz kaynağının ise 3455 milyar metreküp (bcm) içerdiği açıklanmıştır (Uslu 2019 s.225).

Nil Delta Havzası’nı da yine aynı rapora göre, tahmini petrol rezervinin 1,8 milyar varil, doğal gaz rezervinin 6,3 trilyon metreküp (bcm), sıvı doğal gaz rezervinin ise 6 milyar varil olduğu belirtilmiştir. Kıbrıs Adası’nın etrafında bulunan petrol rezervinin tahmini 8 milyar varil olduğu belirtilerek Herodot (Girit Adasının Güneydoğusu) Bölgesi ile Kıbrıs Adasını çevreleyen bölgede tahmini doğal gaz rezervinin 3,5 trilyon metreküp (bcm) olduğu açıklanmıştır (Aksoy 2016 s.2).

Rapor dikkate alındığında Kıbrıs Adasının etrafı, Leviathan (İsrail ile Kıbrıs Adası arası) Bölgesi, Nil (Kıbrıs Adası ile Mısır arası) Bölgesi, Herodot (Girit Adasının Güneydoğusu) Bölgesinde bulunan enerji rezervlerinin tahmini değerinin 30 milyar varil petrole denk bir rakama ulaştığı görülmektedir. Bu rakamın hesap edilen yaklaşık değerinin 1,5 trilyon dolar olduğu belirtilmiştir. (Uslu 2019 s.226)

Aşağıdaki tablo ile Son dönemde Doğu Akdeniz’de keşfedilen doğal gaz miktarları belirtilmiştir.

Sahanın Adı	Tahmini rezerv (Milyar metre küp)	Sahiplenen Ülke	Keşif yılı	Üretim yılı
Afrodit	198-198,2	GKRY	2011	2019
Leviathan	509-509,7	İsrail/Filistin	2010	2019
Tamar	280-283,3	İsrail/Filistin	2009	2013
Karish	50,9-51	İsrail/Filistin	2013	2020
Mari-B	42-42,5	İsrail/Filistin	2000	2004
Tanin	33,9-34	İsrail/Filistin	2012	2020
Gazze-Marine	28,3	Filistin	2000	2017
Dalit	14,2	İsrail/Filistin	2009	2013
Shinshon	8,4-8,5	İsrail/Filistin	2012	**
Dolfin	2,2-2,3	İsrail/Filistin	2011	2019
Noa	1,1	İsrail/Filistin	1999	2012
Zohr	850	Mısır	2015	2017

Tablo-1: Doğu Akdeniz’de keşfedilen Doğalgaz Sahaları ve Rezervo Miktarları

Kaynak: https://www.researchgate.net/publication/338801871_Akdeniz'de_Petrol_ve_Dogalgaz_Aramalarinin_Bolge_Enerji_ve_Guvenlik_Politikalarina_Etkisi (Erişim Tarihi:15.11.2021)

Doğu Akdeniz’de çıkarılan gazın pazarlanması için alternatif olan yollar ve maliyet tahmini aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Projeler	İlgili Devletler	Gaz Kapasitesi	Tahmini Maliyet	Tahmini Faaliyet Yılı
Lng Tesisi	Kıbrıs Ve İsrail	7-14	10-15	2020
Boru Hattı	İsrail-Kıbrıs-Yunanistan	30-40	17-20	2020 ve Sonrası
Boru Hattı	İsrail-Kıbrıs-Türkiye	5-11	5-10	2023-2025
Boru Hattı	İsrail-Türkiye	5-11	5-10	2023-2025

Tablo 2: Doğu Akdeniz’de Bulunan Gaz Kaynaklarından Para Kazanmak İçin Yapılan Ortak Projeler

Kaynak: <https://www.avekon.org/papers/2348.pdf> (Erişim Tarihi 30.09.2021)

1990 yılından 2009 yılına kadar keşfedilen büyük hidrokarbon kaynakları, Ortadoğu'daki enerji alanlarının yeniden tanımlanmasına neden olmuştur. (Uslu 2019 s.224) Yeni bulunan doğal gaz ve petrol rezervleri, bölgeyi enerjinin taşınma koridoru durumundan, enerjinin üretildiği üretim merkezi haline getirmiştir. (Öztekın 2020 s.8)

Doğu Akdeniz'de mevcut olan enerji yataklarının, ekonomiye ve politik ilişkilere etkisine bakıldığında, sadece Doğu Akdeniz ile sınırlı kalmadığı aynı zamanda Ortadoğu coğrafyasını da politik ve ekonomik dinamikleri ile etkilediği görülmüştür. Avrupa ülkelerinin enerji kullanımını fazla gerçekleştirmeleri bu alanda yapılan sıralamalarda üst sıralarda yer almasına sebep olmuştur. Bu durum Avrupa'nın Bölgedeki enerji rezervleri ile yakından ilgilenmesine sebep olmuş-

tur. Avrupa ülkeleri enerji konusundaki Rusya'ya olan enerji bağıllığının azaltılmasının hedeflenmektedir. (Aksoy 2016 s.1)

Bölge ülkeleri ve küresel güçler Akdeniz'de var olan enerji kaynaklarını elde etmeyi hedeflemektedirler. Ülkeler bunun için çeşitli mücadeleler içerisine girebilmektedirler. Öyle ki bölgede söz sahibi olamayacak güçte olan devletler dahi, küresel başka güçlerle anlaşmalar yaparak enerji yarışında dışarıda kalmamaya çalışmaktadırlar. Küresel güçler ise bu bölgelere direk müdahale yerine burada olan ülkeleri aracı yaparak çeşitli düzenlemeyle gidebilmektedirler. Akdeniz'in en önemli özelliklerinden bir tanesi küresel güçleri besleme potansiyeline sahip bir enerji kaynağı merkezi olmasıdır. (Sınır&Kantar 2021 s.30-31)

İran'ın Doğu Akdeniz'e Erişme Politikası

İran'ın Akdeniz e inme politikasının kısa geçmişi Sasanilere kadar uzanmaktadır. Sasani Şah'ı ikinci Hüsrev orduları ile MS 620'lerin başlarında Suriye, Mısır, Filistin, Bizans topraklarını işgal etmiş ve Konstantinopolis'i kuşatmıştır. MÖ.330 tarihinde Ahameniş İmparatorluğunun sona ermesinin ardından Akdeniz ile olan bağlantıları kesilmiştir. Böylelikle İran'ın Akdeniz'e ulaşma başarısı kısa sürmüştür. Sonrasında 1400 yıl kadar İran'ın Akdeniz'e inme hırsı kontrol edilmiştir. (Avdanial 2017)

İran'ın, bölge ülkeleri üzerinde dini rejim baskısını kullanarak, nüfuzunu genişletme adına Batıya doğru bir dizi kara koridoru kurma hedefi, varlığını sürdürmeye devam etmektedir. (Torres 2021) İran'ın batı sınırından başlayarak, Kuzey Irak ve Suriye üzerinden Akdeniz'e uzanan bir koridorun oluşturulmasının sağlanması, bir kez daha İran'ın geçmişte olan Akdeniz'e erişme özleminin gerçekleştirilmesi demek oluyordu. (Avdanial 2017) Kara koridorları, Ortadoğu'nun stratejik bölgelerinden biri olan Doğu Akdeniz'de İran'ın söz sahibi olmasına ve bölgeye yerleşmesine sebep olabilecektir. (Askeroğlu 2020)

İran'ın Doğu Akdeniz'e inme politikasında iki rota olduğu söylenebilir. Birincisi İran'dan başlayarak Irak ve Suriye topraklarından geçerek Akdeniz'e ulaşmasıdır. İkincisi ise yine İran'dan başlayarak, Irak, Suriye ve

Lübnan topraklarından geçerek Akdeniz'e ulaşmaktadır. İran açısından, İran'ın Irak Suriye ve Lübnan ile ilişkileri bu nedenle önemlidir. (El Züveyri 2017 s.18)

İran'ın Irak ile ilişkisi ele alındığında; Saddam Hüseyin tarafından yönetildiği dönemde Irak hükümeti, İran'da yaşanan devrimin kendi ülkelerine sıçramasından endişe duymuştur. Ayrıca Şattülarap su yolu sınır anlaşmazlığından kaynaklanan bir çatışma gerçekleşmiştir.41 sene önce İran ile Irak arasında savaş başlamıştır. 1980 yılında başlayıp, sekiz yıl süren savaş dönemi ve sonrasında Saddam karşıtı olan gruplar İran tarafından yaklaşık 17 yıl boyunca desteklenmiştir. Bunun sonucu olarak, İran'a yakın olan grupların Irak'taki siyasi mekanizmalarda yer alması ile Irak yönetiminde İran'ın söz sahibi olması ile neticelenmiştir. (Congar 2021)

Irak'ın 1991'de Kuveyt'i işgal etmesi ile bölgedeki stratejik çıkarların değişmesi hem bölge ülkelerini hem de batı ülkelerini tedirgin etmiştir. Bununla beraber ABD Birinci Körfez savaşını başlatmış ve Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi sağlanmıştır. 2003 yılında Saddam rejiminin bölge ülkeleri üzerindeki olumsuz etkilerinden dolayı ikinci körfez savaşı başlamıştır. Irak ABD'nin tam olarak işgali altına girmiştir. ABD'nin Irak 'ı işgal etmesi ile Irak'taki Baas Rejimi'nin hakimiyeti sona ermiştir.

İran rejim yönünden Şiilerle Kürtleri yanına çekerek Irak üzerinde etkili olmuştur. Bunun sonucu olarak İran'ın Irak'ta politik nüfuzu artmıştır. Irak da kurulan yeni hükümetin İran ile yakınlaşması bu şekilde sağlanmıştır. (Sinkaya 2013 s.15) İran'ın hegemonik misyonu açısından Irak, önemli bir noktada yer almaktadır. İran, Irak'ın iç ve dış politikasını kendi çıkarları doğrultusunda dikte ettirebilmek adına askeri ve siyasi bir güç üssü kurmayı amaçlamaktadır. (Melamed 2018) Amerika'nın bölgeden ayrılması ile Irak, İran'a altın tepsi ile sunulmuştur. Bu durum İran'ın Irak' da bulunan amacına ulaşmasını hızlandırmıştır. (Sinkaya 2013 s.6)

İran ve Suriye ilişkileri ele aldığında, rejimlerin zıt olduğu görünmektedir. İran'da rejim dinî esas üzerine kurulmuşken Suriye'de laik bir rejim hüküm sürmektedir. Kamusal alanda dinin kurucu bir niteliği bulunmaktadır. İki ülke de ideolojik devlet kimliğine sahiptir. Bölgedeki diğer ülkelerin aksine Suriye ve İran Filistin topraklarında İsrail'in varlığı karşısında tavır takınmış ve kendilerini İsrail'e karşı engelleyici eksen olarak tanımlamışlardır. (El zuveyri 2017 s.23) ABD ve Siyonizm karşıtlığı iki ülkeyi birbirine yakınlaştıran nedenlerin başında yer almaktadır. Aynı zamanda İran ve Suriye Saddam Hüseyin tarafından yönetildiği dönemde Irak ile karşı karşıya kalmıştır. (Sinkaya 2012 s.5)

Suriye yönetimi İran'da 1979 yılında gerçekleşen devrimde İsrail ve ABD ile ilişkileri iyi olan Şah yönetimin devrilmesini olumlu karşılamıştır.1980 yılına gelindiğinde İran-Irak savaşının başlamasıyla Suriye, İran'a karşı Irak'ı destekleyen bölge ülkelerinin aksine İran'ı açıkça desteklemiştir ve bu davranış iki ülke arasındaki dostluğun kuvvetlenmesine sebep olmuştur. (Sinkaya 2011 s.39)

İran'da başlayarak Irak'a, Irak' dan Suriye ve Lübnan üzerinden Akdeniz'de sonlanan bir "Şii Hilal'nin oluşturulması" Bahreyn'de yaşayan Şiiler ile Yemen'de bulunan Husiler'in oluşmasına yardımcı olmuştur. Körfez monarşileri ile İsrail bu genişlemeleri durduramamışlardır. İran kendisine uygulanan izolasyona rağmen, Suriye'ye Devrim muhafızları üyeleri ile Şii paramiliter örgütler göndererek başarı sağlamıştır. Yemen'de yer alan Husiler (İran müttefikleri) Kuzey yemenin çoğunluğunu kontrol ederken, Hizbullah Lübnan'da en kuvvetli militan grup olmaya devam etmiştir. Irak' da bulunan Şii milisler engellenmeksizin faaliyet göstermeye devam ediyordur. (Rossidis 2021)

İran'ın askeri hareketlerle Suriye'de elde etmeye çalıştığı üç hedefi başardığı görülmektedir. İlk hedefi güvenlik, askeriye ve ikisinin bütün faaliyetlerinin karar mekanizmalarına erişebilmeye olanak sağlayacak devlet içerisine nüfuz etmek, ikinci hedefi olarak sıcak sulara inme ve Suriye'nin en önemli karayollarının hakimiyetini sağlayıp bu yolu kullanarak Hizbullah a silah gönderebilecektir.

Son hedefi ise Deyrizor ve Rakka'da yaşanan operasyonlarda Suriye'nin en önemli müttefiklerinden biri olan İran ile karşılaşma olasılığını az gören ABD hükümetine karşı güçlü duruş sergilemek, Suriye Muhalif güçler ile siyasi çözüm bağlamında olası yerlerini düzeltmelerini engellemektir.

2011 yılında Suriye Der' de başlayan ayaklanmaların durdurulmasında merkez hükümetin yetersiz kalması, Dış güçlerin bölgeye işgalde bulunmasına neden olmuştur. Merkezi hükümetin hakimiyetini kaybettiği alanlarda, hidrokarbon rezervlerinin olması tesadüfi değildir. Bölgede yaşanan iç savaşın arka yüzü ele alındığında, enerji kaynaklarında hakimiyeti ele geçirmek ve taşıma koridorlarını ele geçirme mücadelesi yaşayan İran, Irak, Suriye, Lübnan, İsrail, Katar, Suudi Arabistan, Türkiye, ABD ile Rusya'nın çıkarlarıyla alakalı farklı doğal gaz projelerinin yarışıyor olmasıdır. (Uslu 2019 s.225-226)

Uzun vadeli olarak Tahran, Irak'ta ve Suriye'de kendini ekonomik ve siyasi bir güç temin etmektedir. Suriye'de İran askeri olarak tavizler vermek durumunda kalacaktır. (Sohtaoğlu 2020) Şii savaşçılar, muhalefete, özellikle de Halep'e (2016'nın sonları) karşı büyük toprak kazanımları getiren mücadeleye öncülük etti. İran'ın çatışma süresince Suriye'ye artan katılımı, sadece bir müttefiki desteklemek için değil aynı zamanda gelecekte rolünü sürdürmek anlamına da geliyordu. İran'ın Suriye'deki muazzam finansal, maddi ve insan kaynakları

yatırımları, İran rejiminin Suriye'deki varlığını uzun vadeli bir mesele olarak gördüğünün bir göstergesidir. (I.D.F.)

İran'ın Lübnan ile ilişkisi ele alındığında ise; İran ile Lübnan arasında güçlü bağlantılar bulunmaktadır. Lübnan'da hâkim olan 18 mezhepten en büyüğü olan Şii cemaati aracılığıyla İran Lübnan ile bağlarını kuvvetlendirmiştir. Lübnan'a İran'dan gelen din adamları, Lübnan halkına eğitimler vermiştir. İlk kez Şii toplumunu Lübnan'da hareketlendiren lider Lübnanlı ilahiyatçılardan Musa El Sadr'dır. 1974 'de Sadr 'Mirastan Mahrumlar Hareketini' kurmuştur. Sonrasında Lübnan'da yaşanan iç savaşta Lübnan halkına destek amaçlı Amal adı verilen silahlı bir oluşumu gerçekleştirmiştir. Sadr Libya'ya yaptığı bir ziyaret sonrasında kaybolmuştur lakin kurduğu Amal Lübnan'daki Şii partilerinden biri olmaya devam etmektedir. (Hokayem 2010)1979 da yaşanan devrim sonrasında artış göstererek, günümüze dek gelen bağlar aktif olarak devam etmektedir. İran'ın Lübnan'da bulunan Şii gruplara finansal, askeri, manevi destekler sunmuştur. (Fulton 2010)

1982 yılına gelindiğinde Lübnan'ın İsrail tarafından işgal edilmesi, Tahran hükümetine Ayetullah Hümeyni'nin ideolojisini yaymaya ve burada bulunan Şiilerle olan bağlarını kuvvetlendirmiştir. İran 1982 yılında Irak ile bir savaş içerisinde bulunmaktadır. Bölgede bulunan birçok ülke tarafından yalnızlaştırma politikasının

uygulandığı bir dönemde İran yeni bir cepheye sahip olmak için bir yol arıyordu. (Hoyakem 2010) İran 'da İran Devrim Muhafızları Kolordusu (IRGC), Hizbullah (Tanrı'nın Partisi) adıyla yeni ortaya çıkan milislere eğitim ve fon desteği sağlamıştır. Şii bir direniş hareketi olarak kendisini tanımlayan Hizbullah, 1985 yılına gelindiğinde Batılı güçleri bölgeden atmaya yemin etmekteydi. Aynı zamanda İsrail devletinin yıkılmasının gerektiği söylemini duyurmuştur. (Naci 2020) ABD'nin bölgeye uyguladığı ambargolar Lübnan 'ı İran'a daha da yakınlaştırmıştır. (Hashem 2020) ABD'nin uyguladığı ambargolara yakın zamandan bir örnek gösterelim. 2020 yılında Amerika'nın yaptırım listesine eklenen bir firma olan Amana, Lübnan'da İran yakıtının dağıtılması için kullanılan şirkettir. Amana şirketi kendisine uygulanan yaptırımlara rağmen faaliyetlerine devam etmektedir. Bunun altında yatan nedenlerden bir tanesi Lübnan'da benzeri görülmemiş bir yakıt sıkıntısının yaşanıyor olmasıdır. (Khatib 2021)

Suriye ve Irak' da devam eden çıkar gruplarının çatışmasının varlığı bölgede yeniden inşa çabalarının sonucunun İran yönünden olumlu ilerlemesine sebep olmuştur. (Mroue & Qassim 2017) Suriye'de yaşanan iç savaşta İran, ordu içindeki nüfuzunu kullanarak askeri ağırlığını arttırıp, savaş sonrası için imtiyazlar kazanmayı güvence altına alacağı söylenebilir.

Tahran'ın Doğu Akdeniz Koridoru

İran'ın sahip olduğu uzun dönemli hedeflerinden birisinin, gelişmeye elverişli bölgeleri birbirine bağlayan bir ağa sahip olmak olduğu söylenebilir. Bu İran yönünden, İranlıların Direniş eksenini olarak adlandırdıkları bir kara köprüsünün kurulmasını gerektirmektedir. (Torres 2021) Bu kara köprüsü Şii Hilali olarak da adlandırılmaktadır. Bu ağ İran'ı Irak üzerinden Suriye ve Lübnan topraklarını kullanarak birbirine bağlamış bulunmaktadır. (Clawson 2018) İran kara koridoruna erişim sağlama hedefini gerçekleştirebilmek için hedef ülkelerde (Irak Suriye ve Lübnan) kendine bağlı yerel güçlere sahip olmalıdır. Bu müttefik güçler İran'dan gelen tedariklerin ve desteklerin müttefik olan ülkelere ulaşımının sağlanmasının güvence altına alınması için destek sağlayacaktır. (MENA 2020) Dünyada bulunan Müslüman nüfusunun yalnızca yüzde onunu Şiiiler oluşturmasına rağmen İran'da büyük çoğunluğa sahiptirler. Bu ağ üzerinde bulunan bölgelerde Şiiilerin hakimiyeti olduğu görülmektedir. (Clawson 2018)

İran'ı, İran'ın batı sınırından başlayarak Doğu Akdeniz'e ulaştırarak Kara koridorunun mesafesi 1.300 kilometredir. İran bu mesafedeki hakimiyeti elde etmek için çeşitli adımlar atmıştır.2011 yılından başlayarak 2013 yılına gelinceye kadar, Irak'tan geçen bir kara geçişi üzerinde bulunan, Suriye'nin El Tanf geçişinin kar-

şısında bulunan El Waleed geçişine kadar uzanan bölgede İran hakimiyet sağlamıştır.2014 yılına gelindiğinde Musul da yaşana gelişmeler sonrasında İran Kara koridoru projesini duyurmuştur.(MENA 2020)Tahran yönetimi İran'ı Irak, Suriye ve Lübnan üzerinden Akdeniz'e bağlayan rotanın,stratejik öneminin farkında olup, bu projenin gerçekleştirebilmesi adına milyonlarca dolar yatırım yapmıştır.(Ramih 2021)

2016 yılının sonbaharında Wall Street Journal gazetesinde yapılan 'Tahran'dan Beyrut'a bir kara koridoru' başlıklı haber ile İran'ın Akdeniz'e

uzanan kara koridoru üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. (Adsenik & McMaster&Talebu 2019) Martin Chulov 2016 yılının Ekim ayında hazırladığı makale ile Denize giden yolu ele almış, Irak'taki İran yanlısı milislerin IŞİD' le olan savaşın, İran'ın Suriye ve Irak'ta etkinlik kazanmaları ve Akdeniz'e gidecek olan kara yolu projesinin gerçekleşmesi için kullandığını belirtmiştir. Suriye 'de IŞİD'a karşı savaşmanın rotasını YPG'lilerin hâkim oldukları bölge olarak göstermiş, İran nüfuzunun Sicar' dan Baku'ya Kamışlı' dan Kobani' ye oradan da İdlib Humus ve denize ulaştığını göstermiştir. (Frantzman 2019)

Harita 1: Kara köprüsünün kuzey ve güney güzergahları

Kaynak: "The Iran Threat Network along the Qa'im - Bukamal Corridor : a Flashpoint for Power Projection"
<https://www.americansecurityproject.org/the-qaim-bukamal-corridor-a-flashpoint-for-iranian-power-projection>

Harita 2: Kara köprüsünün kuzey (kırmızı) ve güney (yeşil) güzergahları
 Kara köprüsünün kuzey (kırmızı) ve güney (yeşil) yolları. Güney rotası, geçen üst ve alt kollara sahiptir. Sırasıyla, el-Kaim/Albu Kemal ve el-Tanf aracılığıyla. Kaynak: FrancMilburn tarafından hazırlanan Stratejik Değerlendirme (İsrail) haritasından uyarlanmıştır.

Kaynakça: <https://www.fdd.org/wp-content/uploads/2019/06/fdd-report-burning-bridge.pdf>

İran'ı Doğu Akdeniz'e ulaştırarak koridor kuzey ve güney olarak iki ana güzergaha ayrılmıştır. Kuzey rotası, Irak'ta bulunan Kürt bölgesinden Kerkük'e, Kerkük' den Erbil'e, oradan da Musul ve Rabia'ya uzanacaktır. M4 karayolu, Suriye topraklarında Türkiye sınırına paralel ilerlemektedir. Karayolu ile Halep iletişim merkezi ile İran- Rus varlığının olduğu Lazkiye limanı ve hava üssüne erişim doğrudan sağlanabilir. Halep'ten Humus'a uzanan M5 karayolu üzerinden rahat bağlantı sağlanması mümkündür. Buradan başka bir koridor ile Beyrut'a ulaşılabilir.

Güney rotası ise, Orta Irak üzerinden, Bağdat' da ki M1 Karayolu boyunca ilerleyerek Suriye El Tanf' a oradan da Şam ve Beyrut'a erişebilecektir. Güney rotasına bir alternatif olarak

düşünülebilecek üçüncü bir rota ise; Fırat Nehri üzerinden El kasım da ki Irak sınırına, Ebu Kamal' dan şehirden Suriye'ye uzanan, Dier ez Zor'a ve Humus iletişim merkezine kadar ulaşabilecektir. Ulaşılan noktadan Tartus Liman kendine erişim sağlanabilir. Tartus'da Rusya'nın hakimiyeti mevcuttur. (Torres 2021)

Kara köprüsü ile İran 'ın Akdeniz'e karayolları ile rahat bağlanması hedeflenmektedir. Kara köprüsü ile İran'ın Hizbullah'a ikmal sağlama ve güney Suriye'de başka cephesinin ortaya çıkarılması amacına ulaşması düşünülmüştür. (Steinberg 2021) Karayolu ile İran'nın tedarik zincirlerini gerçekleştirdikleri havaalanlarının olası İsrail tarafından bombalanması durumunda, kullanabilecekleri yeni bir alternatifi elde etmiş olacaklar-

dır. Bu kanal Ortadoğu'da birbirleri ile bağlantısı olmayan gruplarda şii kimliğinin pekişmesine neden olabilecektir. Son olarak da daha az bir maliyetle silah sevkiyatını gerçekleştirebileceklerdi. (Torres 2021)

istiyordu. Bunun için Irak ve Suriye üzerinden açılan bir koridorla Lazkiye limanı hedef olarak belirlenmiştir. 2019 Şubat ayında Ruhani ile Esad arasında gerçekleştirilen anlaşma ile İran Lazkiye limanının işletmesini

Harita 3: Ekim 2016'da tasarlanan kuzey kara köprüsü güzergahı.

Kaynak: İlk kaynak gösterimi TheGuardian (Birleşik Krallık), <https://www.fdd.org/analysis/2019/06/18/burning-bridge/>

İran sahip olduğu doğal gazını Irak, Suriye ve Lübnan üzerinden Akdeniz kıyısına oradan da Avrupa pazarına ulaştırmayı hedefliyordu. Hedefine ulaşabilmek için Tahran, Bağdat ve Şam arasında 2011 yılında yeni bir doğal gaz boru hattının inşa edilmesi için bir memorandum imzalanmıştır. Lakin Suriye'de yaşanan istikrarsızlık nedeniyle bu hedefi ikinci plana bırakılmasını gerektirmiştir. (Askeroğlu 2020)

Tahran hükümeti, bölgede var olan doğal gaz ve petrolü Avrupa'ya pazarlama hedefini gerçekleştirmek

2019 yılının ekiminde kazanacağı duyurulmuştur. (Haşıl 2019)

İran yapılan bu anlaşma ile 23 depoya sahip olan Suriye limanını ekonomik amaçlar doğrultusunda kullanma hakkını elde etmiş olacaktır. (Moubayed, 2019)

Şam'ın Suriye'nin batısında bulunan Lazkiye Limanı'nın kullanım hakkının İran'a vermesiyle Tahran, ilk kez Lazkiye ve Tartus'daki Rusya'ya ait olan askeri üslerin yakınından Akdeniz'e adımını atmış olabilecektir. İran'ın Lazkiye Limanını işletmesini

le ilgili anlaşmanın imzalanmasıyla İran, ilk kez sıcak sulara ulaşmış olacaktır. (Sohtaoğlu 2020)

İran, kara koridorunu oluşturma hedefini gerçekleştirmeye çalışırken önüne çıkan ekonomik fırsatları da değerlendirmiştir. Anlaşma yaptığı ülkelerde nüfuzunu geliştirmeye yönelik adımlar atarak bölgedeki siyasi hakimiyetini de elde etmeyi amaçlamışlardır.

İran'ı Bağdat üzerinden Şam'a, Şam'dan da Akdeniz 'e ulaştıracak demir yolu ve karayolu projesi üzerinde uzun süreler çalışan İran yönetimi yakın zamanda Esat yönetimi ile önemli anlaşmalar imzalamışlardır. (Sohtaoğlu 2020) 17 Ocak 2017 tarihinde İran Cumhurbaşkanı Yardımcısı İshak ile Suriye Başkanı İmad arasında doğal gaz ve petrol deposu inşaatı için arazi tahsisi, tarım arazilerinin tahsisi, maden işletmesi, GSM operatörü tesisi gibi konuları kapsayan beş iş birliği anlaşması imzalanmıştır.(Seifi 2017)

15 Ağustos 2018 tarihine gelindiğinde Suriye toplu konut bakanı Hüseyin Amus, yaptığı bir açıklama ile 30.000 civarındaki konutun inşasını İranlı firmalara teslim edeceğini duyurmuştur. (IRNA 2018) Silahlı kuvvetlerin yeniden yapılandırılmaları için Suriye ile İran arasında 26 Ağustos 2018 tarihinde bir iş birliği anlaşması imzalanmıştır. (IRNA 2018) Suriye Elektrik Bakanı ile İran Enerji bakanı arasında 1 kasım 2018 tarihinde

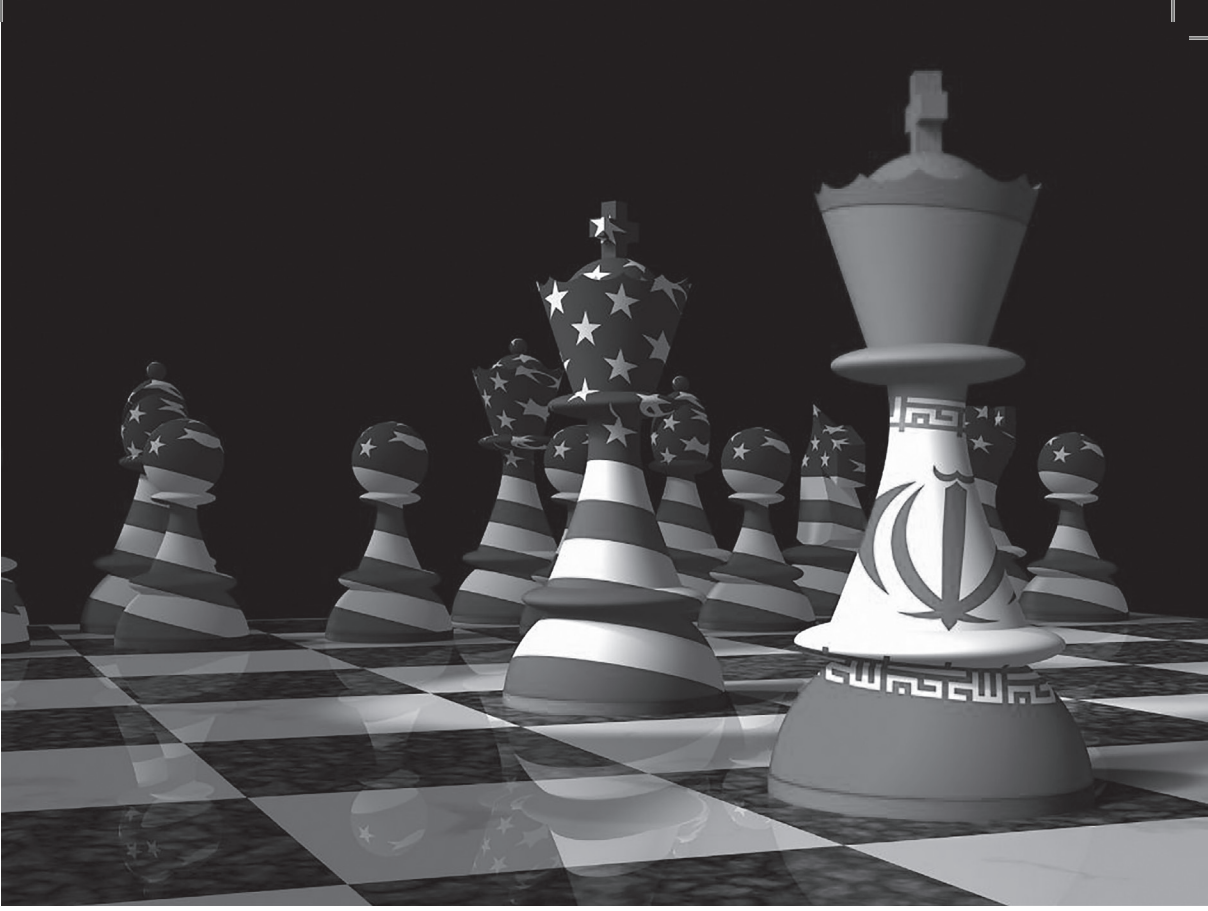
yapılan anlaşma ile Lazkiye'de 540 megawatt kapasiteli 411 milyon avro değerinde bir enerji santralinin İran tarafından yapılacağı duyurulmuştur. (IRNA 2018) 28 Ocak 2019 tarihinde İran Cumhurbaşkanı yardımcısı ile Suriye Başbakanı İmad Hamis bayındırlık ve iskân, ekonomi, kültür ve sanat, eğitim öğretim, ulaşım sektörlerini kapsayan 11 anlaşma ve mutabakat zaptı imzalamışlardır. (Jahangiri 2019) İran'ın bölgede yaptığı ekonomik yatırımlar uzun dönemli hedefleri gerçekleştirmek adına atılan adımlardır. Bu adımlarla İran bölgedeki nüfuzunu geliştirecek ve siyasi olarak söz sahibi olabilecektir.

Başlıca Küresel Güçlerin Kara Koridoruna Bakışı

Doğu Akdeniz, küresel güçlerin çıkarlarının çatıştığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgenin yakınlarında yaşanan çeşitli güvenlik sorunları, etnik çatışmalar, insan ticareti, göçmen akınları, uyuşturucu ticareti, terör gruplarının varlığı, kitle imha silahlarının varlığı bölgeyi barış ve istikrardan uzak, uluslararası sorunların temelinde bir yer haline getirmiştir. (Kedikli & Çalağan 2017.125)

ABD'nin İran'ın Kara Koridoruna Bakışı

ABD, İran'ın Kara koridorunun varlığının, başta ABD olmak üzere İsrail, Ürdün ve Körfez İş Birliği Konseyinin bölgedeki varlıklarına ve elde edecekleri çıkarları tehdit edebileceğini düşünmektedir. ABD tehditlere karşı

korumak amacıyla, Tahran'a yaptırım uygulanması, ABD üslerini Irak Suriye ve Ürdün sınırları arasında konumlandırılması bu konudaki kararlılığının göstergesidir. ABD, İran'ın bölgede yayılmacı politika izlemesini engellemek istemektedir. İran'ın bölgede nüfuzunun yayılmasının önlenmesi ABD'nin çıkarına olan bir durumdur. Amerika'nın Dış işleri bakanı yaptığı bir açıklama ile ABD'nin çıkarına yönelik bir saldırıyla karşılaştıklarında, bunu İran'ın kendisi yapmasa, İran yanlısı gruplar yapsa bile Tahran'a karşı harekete geçeceklerini söylemiştir. (Melamed 2018)

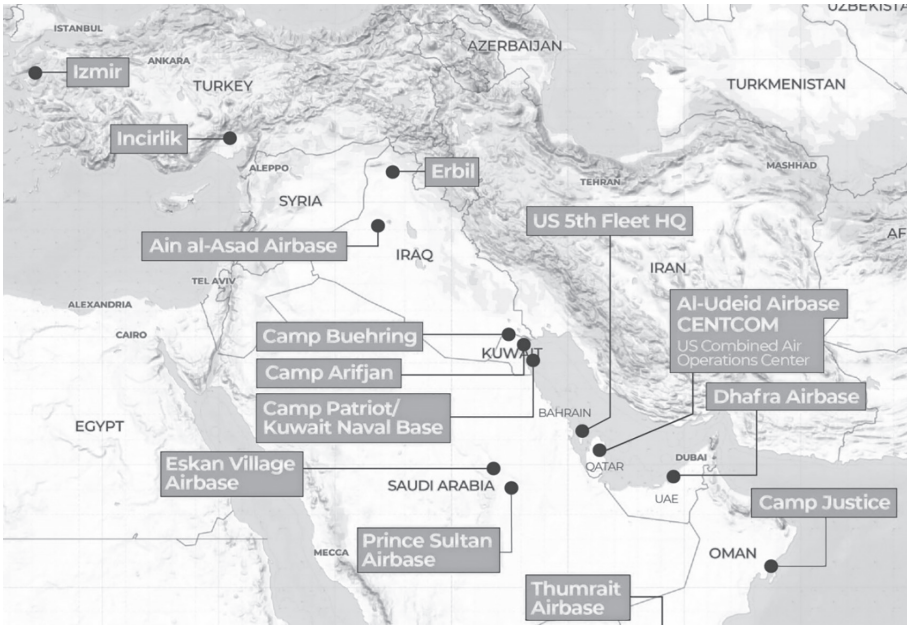
Amerika Suriye'nin doğusuna yerleşerek, bölgede bulunan yeraltı kaynaklarının kontrolünü sağlamakta ve

bölgede İran hakimiyetini (Irak Suriye sınır kontrolü) engellemeyi hedeflemektedir. Bu nedenle İran'ın kara hattını sınırlandırmak, gözetleme ve müdahale imkanına sahip olabilmek için EL Tenef üssü ile Fırat'ın doğusunu çevreleyen 55 km yi kontrol altına almıştır.İsrail ve ABD, İran'ın Irak da bulunan siyasi nüfusunu zayıflatmak ve İran'ın Akdeniz'e inen kara koridoruna hava saldırıları düzenleyerek çatışma riskini ortadan kaldırarak az maliyet ile fazla tahribat vermeyi hedeflemişlerdir.(Sohtaoglu 2020)

Putin'e göre; ABD'nin ihtiyacı olan enerji ve Rusya ile yaşadıkları rekabet, Doğu Akdeniz 'de ABD'nin varlığını göstermesinin temelini oluşturmaktadır. (Sınır& Kantar 2021 s 35-36)

Doğu Akdeniz'den çıkarılan gazın, Avrupa'ya ulaştırılması için hazırlanan 'east-med' projesini ABD desteklemektedir. ABD, Hazar ve Ortadoğu'da bulunan petrol ve doğal gaz kaynaklarının olduğu hatlar üzerinde hakimiyet kurmaya yönelik politikalar sergilemektedir. ABD'nin bölgede var olan etkinliğine göz atıldığında, ABD /NOBEL şirketine Afrodit' de %70, Tamar' da %36, Leviathan' da ise %40 hissedar olduğu görülmektedir. Kaya gazı üretimindeki iyileşme ne-

gel olmaktadır. (Önder&Akıncı 2019) İran'ın oluşturduğu bu hilal, Amerika'nın bölgedeki çıkarlarının gerçekleşmesi adına zorluklar sunuyor. Ticaret gerçekleştirilecek yollar Suudi Arabistan ve İsrail gibi müttefiklerin güvenlik ve istikrarları adına tehdit oluşturmaktadır. Bölgedeki varlığı bölgesel istikrar açısından tehdit oluşturmakta ve büyüyen bir meshepciliğin beslenmesine sebep olmaktadır. (Cawson 2018)

Harita 4: ABD'nin Ortadoğu'daki Askeri Varlığı

Kaynak: Al Jazeera, US Congressional Research Service, Associated Press, Mapbox.
<https://theworldnews.net/ae-news/us-military-presence-in-the-middle-east-and-afghanistan>

deniyle Dünya'nın en büyük gaz tedarikçisi potansiyeline kavuşan ABD, Rusya'nın doğalgaz satmak amacıyla gerçekleştirmek istediği projelere en-

Dünya kaynaklarının %65 ini bünyesinde bulunduran Ortadoğu'da ABD askeri politika izleyerek, Körfez'de gerçekleşen savaşa, Afganistan'a ve

Irak'a müdahalelerde bulunmuştur. Bölgede bulunan üslerin güvenliğini sağlamak ABD için öncelik teşkil etmektedir. ABD'nin Ortadoğu da varlığını devam ettirmesinin altındaki nedenlerden biri İran'dır. (Rossidis 2021)

İran'ın bölgede güçlenmesi ABD'nin bölge çıkarlarına ters düşmektedir. Yaşanan çeşitli gelişmeler İran nüfuzunun yayılmasına sebebiyet vermektedir. Yakın zaman da başlayıp Suriye'de halen devam eden savaşı örnek olarak gösterebiliriz, Esad tarafından kontrol altında olan Suriye'deki bölgelerde İran'ın ve Rusya'nın ayak izlerini genişlettikleri görülmüştür. (Erdemir&Edelman 2020) ABD'nin bölge politikaları arasında, Irak ile Suriye sınırı arasındaki geçişleri engelleme ve İran'ın Akdeniz'e uzanan kara koridorunu kesme politikası yer almaktadır. (Sohtaoğlu 2020)

İsrail'in İran'ın Doğu Akdeniz Koridoruna Bakışı

Doğu Akdeniz'deki yeni zenginlikler bölgedeki ilişkilerin doğasını temelden etkileyecek bir potansiyele sahip görünmektedir. Bu kaynaklara kıyıdaş çok sayıda ülke bulunmasına rağmen İsrail'in ön planda olması kuşkusuz bölgedeki jeopolitik dengelerde İsrail'in elini güçlendiren bir sonuç doğurabilecektir. Zira enerji konusunda artan inisiyatifi İsrail'in gelirlerini arttıracığından Batılı ülkelere olan bağımlılığı azalacak, bu durum da barış sürecini devam ettirmesi yönündeki baskılara karşı direncini yükseltecektir. (Aksoy 2016 s.13)

İran'ın bölgede kara koridoru Suriye'de yaşanan iç savaş boyunca kademeli olarak inşa edilmiştir. İsrail, İran'ın bölgedeki etkisinin yayılmasını ve nüfuzunun artmasını önlemek adına çeşitli politikalar uygulamaya çalışmıştır. İsrail'in İran'ın kara koridorundan rahatsızlık duymasının temelinde yatan neden, koridor üzerinde İran'ın yaşayacağı hakimiyet ve Hizbullah ile İran'ın birbirini tamamlaması ile güçlenme olasılıkları yatmaktadır. İsrail Hizbullah'ın İran'a askeri destek sağladığını ve bölge için liderler ve ajanlar sunduğunu düşünmektedir. (Avdanial 2017)

İsrail, Tahran yönetiminin İsrail'e ya da yurtdışında bulunan İsraililere olan yönelik yapılan terör saldırılarını desteklediği düşünmektedir. İran'ın her fırsatta dile getirdiği, 'İsrail'i haritadan silme' niyeti İsrail için

İran tehditlerini daha da yükseltiyor. (Kaye&Efron 2020) Bu nedenle İsrail, İran'ın Doğu Akdeniz'e inen koridorunun kendisini doğrudan etkilediğini, bu yolla silahların Suriye ve Lübnan'a taşınabileceğini buradan da

Filistin'e ulaşabileceğini tehlike olarak görmüştür.

İsrail eski başbakanı Nethenyahu 2018 'de yaptığı bir açıklama ile 'var olan bu köprünün İran'ın İsrail in yakın mesafesinden saldırabilme imkânı vereceğini söylemiştir. Doğu Akdeniz'e İran'ı taşıyan koridor 2019 yılı içerisinde, bağlantısı belli olmayan çeşitli saldırılara uğramıştır.

2020 yılı içerisinde İsrail iddia ettikleri milisler ile Tahran hükümeti arasında imzalanan gizli anlaşmaları duyurmak için belgeler sunmuşlardır. Bu belgeler arasında İsrail hükümetinin en önemli gördüğü kanıt, Esad'ın Suriyeli general olan Ali Amad ve Hizbullah'ın Golan lideri olan Hac Sahem arasında gerçekleştirdikleri görüşmedir. İsrail hükümeti öne sürdüğü kanıtlara dayanarak, buradan hareketle bölgede birçok kez saldırılarda bulunmuştur. Yaptıkları açıklamalarla İsrail sınırlarına yakın bölgelerde, İran varlığına izin vermeyeceklerini söylemişlerdir. İran, Suriye ve Hizbullah tarafından gelebilecek olan saldırılara karşı İsrail 'i korumak için müdahale etmeye devam edeceklerini söylemişlerdir. 2021 yılı boyunca Lübnan'da Hizbullah'a ait olduğu iddia edilen silah konvoyları ile lojistik tesisler saldırıya uğramıştır. 2021'in mayıs ayında Lazkiye ve Hama vilayetlerinde İran devrim muhafızlarına mensup sekiz kişi öldürülmüştür. Hizbullah tarafından misilleme yapılma olasılığı düşünülerek diğer hedeflere müdahale et-

memişlerdir. İran ve İsrail'in birbirlerine karşı olan tutumları güvenlik nedeniyle durumlarını statükolarını korumaya devam edebilecektir. İsrail hükümeti, İran'ın Hizbullah'a destek verdiğini öne sürmüş ve İran'ın Suriye'deki artan varlığı bunun kendileri için endişe kaynağı olduğunu dile getirmiştir. (Torres 2021)

Çin'in İran'ın Varlığına Bakışı

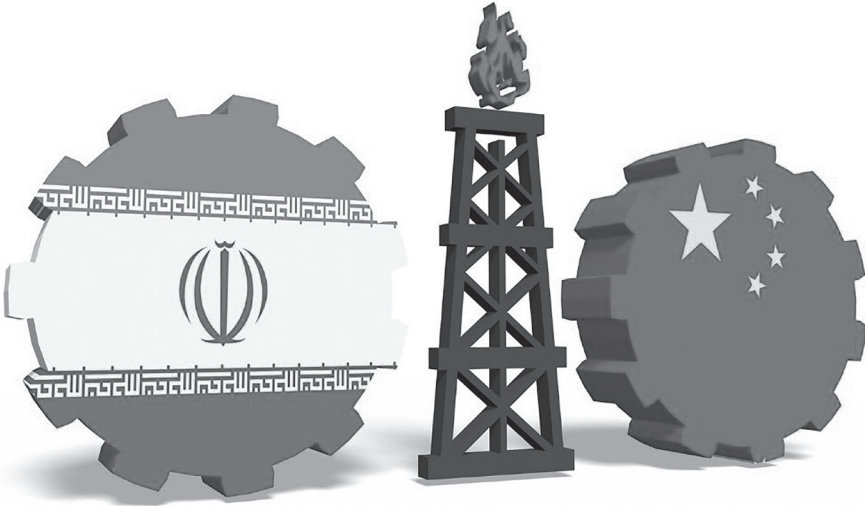
Çin ile İran arasındaki ilişkilerin gittikçe arttığı görülmektedir. Bunun nedeni Çin'in elindeki birikmiş olan finans kaynağı ve ekonomik gücüyle bölgeye İran ile yatırım yapmayı amaçlamaktadır. İran bu gelişmeyi olumlu karşılamakla ve bölgede ortak yatırımlara girişebilmektedirler. Öncelikle İpek yolu (kuşak ve yol projesi) projesinin bir parçası olan İran'ın yol güzergahındaki hakimiyetinin varlığı bölgedeki önemi ilişkilerin sağlamlaştırılmasını gerektirmektedir. Çin İran ile enerji alanında iş birliği anlaşması yapmayı istemektedir. İran'ın Pakistan üzerinden Çin'e uzanan bir boru hattının (Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru) inşa edilme ihtimali yükselmiştir. İleri ki yıllarda alt yapı çalışmaları yaparak Çin in Doğu Akdeniz kıyılarındaki varlığını arttırmasına sebep olacaktır. (Rossidis 2021)

2009 yılından başlayarak bölgede yatırım projelerini arttıran Çin, Tek yol tek kuşak projesi ile bölgeye olan ilgisini daha da arttırmıştır. Doğu Akdeniz kuşak yol projesi için merkezi bir önem teşkil etmektedir. Gerçekleştirilen girişim kapsamında yeni altya-

pı ve ekonomik koridorlar sayesinde Avrupa Afrika ve Asya bağlantılarını arttırmıştır.2013 senesine gelindiğinde Çin Başkanı Xi Jiping tarafından Tek yol Tek kuşak projesi duyurulmuştur. Burada geçen Kuşak kelimesi, kara güzergahlarını belirtmek için ifade edilmekte, kara ve demir yolları ile doğal gaz petrol boru hatlarını ve alt yapı projelerini içermektedir. Yol kelimesi, projenin deniz yollarını ifade etmektedir. Kuşak yol projesinin temeli ortak kalkınmaya dayanmaktadır. Proje güzergahındaki ülkelerin hepsini kapsayan ortak topluluğun inşası hedeflenmektedir. Bunun sonucu olarak küreselleşmenin olumsuz yanlarını denge uyum ve kapsayıcılıkla azaltmak amaçlanmıştır. (Sınır&Kantar 2021 s.30-31)

İran kara köprüsü Çin'in İpek Yolu ve Kuşak girişimini desteklerken aynı zamanda enerji kaynaklarına erişim sağladığı için Çin ve İran'ın çıkarları el ele gidiyor gibi görünüyor. Bu nedenle Çin'in giderek bölgede daha aktif olması bekleniyor. (Torres 2021)

Çin daha önce Yunanistan'dan kiraladığı Pire limanı ile bölgede stratejik bir öneme sahip olmuştur. Pire limanı, Avrupa ile deniz ipek yolunun arasında bağlayıcılık görevini taşıyabilecektir. Ağustos 2016'ya gelindiğinde Çinli bir deniz firması olan COSCO'nun Pire limanını satın alması ile tamamen Çinli bir firma tarafından yönetilen liman haline gelmiştir. Pire limanı Çin'in Avrupa'ya açılan kapısı olarak nitelendirilmiştir. Liman aynı zamanda Akdeniz'deki önemli bir

merkez durumuna gelmiştir. (Sınır&-Kantar 2021 s.37)

27 Mart 2021 tarihinde, Ortadoğu'ya nüfuz etme ve Asya da bir ittifak eksenini oluşturma hedefini gerçekleştirmek adına Çin, İran ile 27 Mart 2021 tarihinde 25 yıllık stratejik bir anlaşma imzalamıştır. (Rossidis 2021) Çin ile İran anlaşmasının imzalanması ile başlayarak iki ülke arasındaki ilişkiler üzerine uzman olanlar anlaşmanın önemine değinmişlerdir. Jonathan Fulton anlaşmayı 'mükemmel koşullar altında iki ülke arasında yapılmalarını umdukları şeylerin bir listesi' olarak ifade etmiştir. Anlaşma Jacoba Scita'a göre, Batının yorumlarında yer alan paniğe gerek olmayan bir serap ile ayrıntılardan çekinen bir plan olarak nitelendirmiştir. Esfandyar

Batmanghelidi ile Lucille Greer anlaşmanın görüldüğü kadar endişe verici olmadığını belirtmiştir. Fonda Hongda ise anlaşmayı İran Çin iş birliğinin derinliğine ve gücüne bağlı olan bir yol haritası olduğunu söylemiştir.

ABD ve İsrail'in İran'ın Suriye'de olan varlığını hedef alma olasılığı, Rusya ve Çin'in bölgede yatırımlarının güvenliği için endişe kaynağı olmuştur. Rusya ve Çin'in Suriye de bulunan çıkarları arasında bir çatışma yaşanmazken İran'ın bölgede bulunan varlığı iki ülkenin de çıkarlarına tehdit oluşturmaktadır. (Haşıl 2019)

Rusya'nın İran Kara Koridoruna Bakışı

Rusya'nın bölgedeki stratejik hedefleri dört ana eksen üzerinde şe-

killenmiştir. Rusya bölgede enerji sektöründe bulunan varlığını kuvvetlendirmeyi, Suriye’de askeri varlığını sağlayarak aşırı İslamcı gruplarla savaşmayı, Daha geniş stratejik hedeflere ulaşmak için askeri üsler ve ulaşımın bir kombinasyonu yoluyla askeri varlığını daha belirgin hale getirmeyi hedeflemektedir. Rusya Akdeniz’de enerji gelişmelerinde söz sahibi olma hedefiyle, Mısır’da bulunan Zohr gaz sahasının %30 ‘unu İtalyan Şirket olan Enti’den, Lübnan’da ise İtalyan-Fransız ortaklığı ile gaz arama üzerine kurulan şirketin %20 sini satın almıştır. Aynı zamanda Rusya Irak ‘da petrol ve gaz projelerinde yer almış, Cezayir’de Gazprom hidrokarbon arama faaliyetlerine devam etmiştir. Libya’da ise en yüksek hisseye sahip bulunmaktadır. (Pierrini 2021)

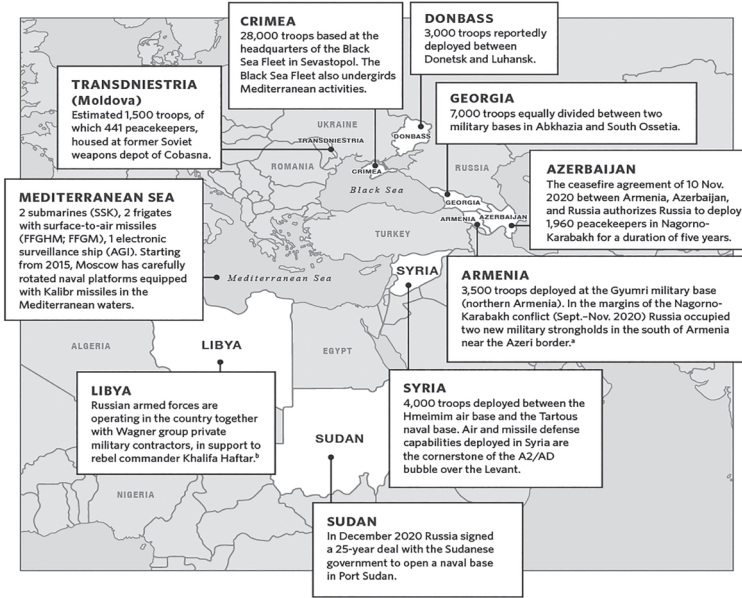
Rusya ve İran iş birliğinin temelinde ekonomik yaptırımlar, ABD’ye karşı düşmanlık ve Suriye’de bulunan ortak çıkarlar yatmaktadır. (Rossidis 2021) Son yıllarda iki ülke arasındaki iş birliği önemli ölçüde artmıştır. Yapılan iş birliklerine rağmen İran Rusya’nın, İran’ın güçlü ve bağımsız olması için hareket etmediğinin bilincindedir. (Khoshnood 2020)

2015 yılının Ağustos ayında Suriye ile Rusya arasında yapılan anlaşma ile Suriye Hymemim hava üssünün kullanım hakkını Rusya’ya vermiştir. Rusya Hymemim’e Rus savaş uçaklarını getirmiş, kısa bir süre sonra nakliye helikopterleri ile silahlı helikopterleri, silahlar ve askeri personel

bölgeye konuşlandırılmıştır. Suriye ve Rusya arasında yapılan anlaşma ile Suriye’nin Akdeniz kıyısında bulunan Tartus üssü 18 Ocak 2017’de imzalanarak 49 yıllığına Rusya’nın kullanımına verilmiştir. Bu anlaşma ile 49 yılın sonunda Rusya Tartus üssünün kullanım hakkını 25 yıl uzatmayı talep edebilecektir. Rusya kendi askerlerini ve askeri mühimmatlarını getirme hakkına sahip olmuştur. (Işık 2021)

Rusya Suriye’nin Akdeniz kıyı kesimlerinde üs kurmak için anlaşmaya vardığı zaman, buradaki yabancı askeri gücün sadece kendisinde olacağını varsayarak hareket etmiştir. Lakin İran’ın Lazkiye limanının bir kısmını kiralamasıyla Rusya açısından siyasi ve güvenlik kaygıları ortaya çıkmıştır. Lazkiye’deki İran varlığı Rusya’nın Suriye’deki hava üssünde bulunan uçakları ile askeri personelinin varlığını tehdit edebilir. (Moubaued 2019)

Rusya Suriye’deki Esad rejiminin devam ettirilmesine ve IŞİD’in varlığının bitirmesine yönelik hamleler gerçekleştirmektedir. Putin askeri olarak yaşayabileceği zayıflık kendi popülaritesini olumsuz yönde etkileyecektir. Bu nedenle İran’nın karadaki zayıflıklarını önlemek adına havadan saldırılar ile füze saldırıları başlatılmıştır. İran’ın bölgedeki varlığının daimî olması Moskova’yı rahatsız etmektedir. İran’ın varlığı bölgedeki Rus etkisini zayıflatacaktır. (Rossidis 2021)

Harita 5: Rusya'nın Akdeniz Bölgesi ve Çevresindeki Varlığı

Kaynak: <https://carnegieeurope.eu/2021/06/08/russia-s-posture-in-mediterranean-implications-for-na-to-and-europe-pub-84670>

Harita 6: Moskova - Lazkiye Hava Koridoru

Kaynak: <https://carnegieeurope.eu/2021/06/08/russia-s-posture-in-mediterranean-implications-for-na-to-and-europe-pub-84670>

Lazkiye limanının yönetiminin İran'ın kontrolünde olması Moskova da rahatsızlık yaratmıştır. Lakin Suriye'nin sıcak sulara olan kıyılarının kontrolü tek elinde bulunmaktaydı. (Sohtaoglu 2020)

Suriye'de İran'ın varlığının artması, İran'ın Şii hilali ile doğu Akdeniz'e bağlanması sonucunda, İran Rusya için, enerjinin ve rejimin ihraç edilme ihtimali nedeniyle rahatsızlık verecektir. Çünkü İran ile Rusya enerji piyasasında birbirlerine rakiplerdir. İran'ın Kara koridoru ile Doğu Akdeniz'e bağlanması Rusya karşısında avantaj elde etmesine neden olacaktır. Aynı zamanda Rusya İran'ın rejimini yayma endişesini taşımaktadır. Çünkü İran'ın sahip olduğu anayasaya göre İran hükümeti Dünya da bulunan Müslümanların hamisi olarak onlara sahip çıkmaktadır. Bu durum bölgedeki Sünni milislerin de kullanılabilmesi durumu ile sonuçlanabilmektedir. Buna bir örnek olarak Tahran hükümetinin Suriye topraklarında bulunan üç bine yakın Sünni milise sahip olduklarını açıklamaları gösterilebilir. Bu durum Rusya açısından önemlidir. Rusya'nın federe bir yapıya sahiptir. İçerisinde yer alan Müslümanların varlığı İran'ın güçlerini arttırması ile rejimi kendi sınırlarına ihraç edilmesi demek olacaktı ki, Rusya bu durumdan rahatsızlık duyacaktır. (Öztürk 2019) Rusya hem enerji alanında hem rejimin ihraç edilmesi hem de Rusya'nın bölgede sahip olduğu askeri teçhizatları ve askerlerinin güvenliği konusunda rahatsızlık duymaktadır.

Sonuç Yerine...

Tarih boyunca bölgesel ve küresel güçlerin, güç mücadelelerine ev sahipliği yapan Doğu Akdeniz, önemli ticaret, göç ve enerjiyi taşıma yollarını bünyesinde barındırmaktadır. Son zamanlarda Doğu Akdeniz'de enerji alanında yaşanan gelişmeler önem teşkil etmektedir. Bunun nedeni enerjinin devletlerarasındaki ilişkiler açısından önemli konuların başında yer almasıdır. Enerji rekabeti devlet içerisinde ekonomik siyasi politikaların belirlenmesini etkileyen temel unsurlardan biridir. Var olan hidrokarbon enerji kaynaklarının dünyada enerjinin kullanımının artmasıyla var olan hidrokarbon enerji kaynaklarının azalabilme endişesi, ülkeleri yeni enerji kaynaklarını elde etme ve ellerindeki enerji kaynaklarının muhafazasını sağlama yönünde hareket etmeye yöneltmiştir.

Doğu Akdeniz de enerji alanında yaşanan gelişmeler, ülkelerin iştahını kabartmış bölge ülkeleri ile bölgede yer almayan ülkeler hakimiyet yarışına girmiştir. Küresel güçler bölge ülkeleri ile yaptıkları anlaşmalarla buradaki varlıklarını sağlamışlardır. İran'ın geçmişten bugüne gelen Akdeniz'e inme hedefi bulunmaktadır. İran oluşturmayı düşündüğü kara koridoru ile Akdeniz'e erişim sağlamaktadır. Aynı zamanda Şii hilali de denilen bu karayolu ile geçiş yaptığı bölgelerdeki Şiileri birbirine bağlamayı hedeflemiştir. İran kara koridorunu kuzey ve güney olarak iki güzergâh üzerinden gerçekleştirmeyi

hedeflemiştir. İran'ın Irak, Suriye ve Lübnan ile olan ilişkileri bu nedenle önemlidir. İran Suriye ile 2019 yılında yaptığı bir anlaşma ile Akdeniz de bulunan Lazkiye limanının işletmesini almıştır. İran kara koridorunun oluşturulması ve limanın kullanılması ile İran doğal gazı ve petrolünü buradan satmayı hedeflemektedir. Bölgede yer alan küresel güçler ile bölgesel güçler İran'ın kara koridorunu farklı yorumlamışlardır.

Başlıca küresel güçlerden ABD, bölgedeki çıkarları açısından İran'ı tehdit olarak görmüş ve kara koridorunun kesilmesini hedeflemiştir. ABD, İran'ın kara koridoru ile ekonomisini güçlendireceğini, Hizbullah'a silah temin edeceğini ve bu durumun ABD ve müttefikleri güvenlik adına tehdit oluşturduğunu söylemiştir. ABD'nin bölgede bulunan müttefikleri, yaptıkları yatırımların geleceği, var olan askeri üsleri, askeri teçhizatları, askeri ve sivil personellerinin güvenliği adına İran'ın kara koridorunun kesilmesinin bölge ve kendi güvenlikleri adına yapılması gereken bir eylem olduğunu belirtmekte ve buna göre adım atmaktadırlar.

İsrail, İran'ın Doğu Akdeniz'e inen koridorunun kendisini doğrudan etkileyeceğini düşünmektedir. Kara koridorunun kullanılması ile silahların ve askerlerin Irak, Suriye ve Lübnan'a, buradan da Filistin'e ulaştırılabileceğini savunmaktadır. İsrail, kara koridorunu kendi adına güvenlik tehdidi olarak görmektedir. İsrail İran'ın

kara koridoruna sahip olmasını istememektedir.

Çin İran'ın kara köprüsünün, Çin'in İpek Yolu ve Kuşak girişimini destekleyeceğini aynı zamanda enerji kaynaklarına erişim sağlamakla sonuçlanacağını düşünmektedir. Bu durum da Çin ve İran'ın çıkarlarının örtüştüğünü görmekteyiz. Yakın zamanda İran Çin ile yaptığı anlaşma ile Çin'in İran'da 400-600 milyar dolarlık yatırım yapacağı öngörülmektedir. Bu anlaşma yaptırımlarla zayıflatılmış bir İran için hayati önem teşkil etmektedir. Çin İran'ın kara koridoruna ve bölgedeki hakimiyetinin artmasına olumlu yaklaşmaktadır. İran'ın gücünü arttırması ABD'nin bölgedeki hakimiyetinin azalması ile sonuçlanabilecek, bu durum Çin in bölgedeki hedeflerini gerçekleştirmek adına olumlu olacaktır.

Rusya Suriye'deki limanlarda tek söz sahibi iken, İran'ın Lazkiye limanının işletilmesini alması bu durumun değişimine sebep olmuştur. Rusya İran'ın bölgede gücünü arttırmasından memnun değildir. Ama İran ile ilişkilerine güvenerek olumsuz yönde sesini de yükseltmemektedir. Lakin bağımsız bir İran'ın kara koridorunu elde etmesi Rusya'yı da endişelendirmektedir.

Uluslararası ilişkilerde ülkeler arasındaki ilişkilerin çıkar temeli üzerinden şekillenmekte olduğu düşünüldüğünde; ileri ki zamanlarda İran'ın, bölge ülkeleri ile başlıca küresel

güçler arasındaki ilişkilerinin seyri, İran'ın bölgedeki konumunu kaybetmesine, korumasına ya da hakimiyetini arttırmasına sebebiyet verecektir.

Bu analiz yazısı ile Doğu Akdeniz'in önemi, İran'ın Doğu Akdeniz kara koridoru ve başlıca küresel güçlerin İran'ın kara koridoruna bakışları irdelenmiştir.

Referanslar:

Adesnik D.& Behnam B.T.& McMaster H.R., (2019). 'IK Master Burning Bridge: The Iranian Land Corridor to the Mediterranean' <https://www.fdd.org/analysis/2019/06/18/burningbridge/#:~:text=Iran%20and%20its%20proxy%20forces,the%20Golan%20front%20in%20Syria>. Erişim Tarihi .20.09.2021

Aksoy, M. (2016). 'Doğu Akdeniz enerji rekabeti'. İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İnsamer, 23.<https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-dogu-akdeniz-enerji-rekabeti.pdf> (Erişim Tarihi 30.09.2021)

Askeroğlu, S.(2020). 'İran'ın Doğu Akdeniz koridoru : Stratejik Hedefler ve Engeller' <https://iramcenter.org/iranin-dogu-akdeniz-koridoru-stratejik-hedefler-ve-engeller/> Erişim Tarihi 20.09.2021)

Avdanial, E. (2017) 'Iran and the New Land Corridor' <https://besacenter.org/iran-land-corridor/> (Erişim Tarihi 29.09.2021)

Clawson, P. & Ghaddar H. & Uskowi, N. (2018). 'Middle East FAQs Volume:1 What is the Shia Crescent?'

<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/middle-east-faqs-volume-1-what-shia-crescent> (Erişim Tarihi 10.10.2021)

Congar, K. (2021). 'Körfezdeki savaşın 41. yıl dönümü: İki düşman ülke İran ve Irak zamanla nasıl müttefik oldu?' <https://tr.euronews.com/2021/09/22/korfez-savas-n-n-40-y-l-donumu-iki-dusman-ulke-iran-ve-irak-zamanla-nas-l-muttefik-oldu/> (Erişim Tarihi 02.11.2021)

Edelman, E. & S., Erdemir A. (2020). 'American Interests in the Eastern Mediterranean' <http://www.fdd.org/analysis/2020/12/15/defending-forward-american-interest-in-the-eastern-mediterranean/> (Erişim Tarihi 25.09.2021)

El Zuveyri, M. (2017). ' Suriye İran İlişkileri Anlatılmayan Hikayeler' İram Araştırmalar Merkezi. 'İran in Suriye deki bugünü ve yarını ' https://iramcenter.org/d_hbanaliz/dosya_iranin_suriyedeki_varligi.pdf (Erişim Tarihi 03.10.2021)

Figueroa, W. (2021). 'China-Iran Relations :The Myth of Massive Investment' <https://thediplomat.com/2021/04/china-iran-relations-the-myth-of-massive-investment/> (Erişim Tarihi 10.10.2021)

Frantzman, Seth. J. (2019). 'The image sand maps behind Iran's land bridge' <https://www.jpost.com/middle-east/the-images-and-maps-behind-irans-land-bridge-599509> (Erişim Tarihi:25.10.2021)

Fulton, W. (2010). 'Lebanon-Iran Foreign Relations' http://www-criticalthreats-org./analysis/lebanon_iran-foreign-relations (Erişim Tarihi 26.10.2021)

Haslem, A. (2020). 'The United States Is Pushing Lebanon Further In to Iran's Embrace' <https://foreignpolicy.com/2020/07/16/16/the-united-states-is-pushing-lebanon-further-into-irans-embrace/> Erişim Tarihi 19.10.2021)

Haşıl, H.(2019). 'Rejim Destekçisi Ülkelerin Suriye'de Çatışan Çıkarları'. <http://www.orsam.org.tr/tr/rejim-destekcisi-ulkelerin-suriye-de-catisan-cikarları> (Erişim Tarihi23.10.2021)

Hoyakem, E.(2010). 'Iran and Lebanon' United States Institute of Peace. <https://iranprimer.usip.org/resource/iran-and-lebanon> (Erişim Tarihi 18.10.2021)

I.D.F.(The Israel Defense Forces) 'The history of Iran in Syria' <http://www.idf.il/en/ministes/iran/iran-in-syria/the-history-of-iran-in-syria/>

Islamic Republic News Agency (2019).<http://tinyurl.com/y8bduv5u> Erişim Tarihi 16.10.2021

Islamic Republic News Agency, (2017). 'ایران و سوریه تفاهم نامه ساخت نیروگاه' در لاقیه امضا کردند <http://tinyurl.com/y776j6z2> (erişim tarihi 16.10.2021)

Işık M.(2021), 'Rusya'nın Suriye'de Beş Yılı'. ' <https://www.sde.org.tr/mithat-isik/genel/rusyanın-suriye-de-bes-yili-kose-yazısı-218335> (Erişim Tarihi 20.10.2021)

Ishaq J. (2019) 'مضاء ۱۱ سندھم کاریمیان ایران' و سوریه/ موافقتنامہ همکاری ہایاقتصادی اہر دیبلندمد <http://tinyurl.com/ybuxdmg5> (erişim Tarihi 16.10.2021)

Kaye, D.D. &Efron, S.(2020). 'Israel's evolving Iran Policy' I.I.S.S. <https://www.iisss.org/blogs/survial-blog/07/israels-evolving-iran-policy> (Erişim Tarihi 15.10.2021)

Kedikli, U., &Çalağan, Ö. (2017). 'Enerji alanında bir rekabet sahası olarak Doğu Akdeniz'in önemi'. Sosyal Bilimler Metinleri, 2017(1), 120-138. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/770057> (Erişim Tarihi 10.10.2021)

Khatib, L. (2021). 'Iran's fuel shipment to lebanon requires regional policy shift' https://www.chathamhouse.org/2021/10/irans-fuel-shipment-lebanon-requiresregionalpolicyshift?gclid=EAlalQobChMI88_l8q6K9AIV-5YFQBh3X3AKuEAAAYASAAEgK-DE_D_BwE (Erişim Tarihi 15.10.2021)

Khoshnood, A. (2020). 'Iran – Russia ties never better but maybe not forever?' <https://www.mei.edu/publications/iran-russia-ties-never-better-maybe-not-forever> (Erişim Tarihi 20.10.2021)

Melamed, A.(2018). 'Iran Can't Fulfill its Hopes of a Shia Corridor Without Iraq' <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/iran-can-t-fulfill-its-hopes-of-a-shia-corridor-without-iraq/> (Erişim Tarihi 25.10.2021)

Mroue, B. ve Qassim, A. -Z. (2017). 'Iran extends reach with fight for land link to Mediterranean' <https://apnews.com/article/syria-ap-top-news-international-news-iraq-lebanon-e4f3608d718a413baf674d5373d14695> (Erişim Tarihi 12.10.2021)

Moubayed, S. (2019). 'Syria Leases Mediterranean Port to Iran' <http://asiatimes.com/2019/04/syria-leases-mediterranean-port-to-iran-raising-alarms/> (Erişim Tarihi 05.10.2021)

Naci, M.(2020). 'İran Devrim Muhafızları Ordusu Hizbullah Tugaylarını neden kurdu?' *Independent Türkçe*. <https://www.indyrturk.com/node/112446/d%C3%BCnya/iran-devrim-muhaf%C4%B1zlar%C4%B1-ordusu-hizbullah-tugaylar%C4%B1n%C4%B1-neden-kurdu> (Erişim Tarihi 05.10.2021)

Önder, M., & Akıncı, N. (2019). Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Aramalarının Bölge Enerji ve Güvenlik

Politikalarına Etkisi. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik Stratejileri. https://www.researchgate.net/publication/338801871_Akdeniz%27de_petrol_ve_Dogalgaz_Aramalarının_Bolge_Enerji_ve_Güvenlik_Politikalarına_Etkisi (Erişim Tarihi 29.09.2021)

Öztekin, M. K. (2020). 'Doğu Akdeniz'de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye'. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(33) 1-51. http://gsd.msu.edu.tr/Content/sayilar/dokuman/GSD_33/GSD_33_art_1_032020.pdf (erişim Tarihi: 10.10.2021)

Öztürk, O.M. (2019). 'Suriye'de Şimdi de İran Koridoru ve Rusya İran Ayrışması' *Asya Araştırmaları Merkezi* <http://ascmer.org/suriye-de-simdi-de-iran-koridoru-ve-rusya-iran-ayrismasi/> (Erişim tarihi 29.10.2021)

Pierini, M. (2021). 'Rusya'nın Akdeniz'deki Duruşu Nato ve Avrupa'ya Etkileri' <http://carnegieeurope.eu/2021/06/08/russia-s-posture-in-mediterranean-implications-for-nato-and-europe-pub-84670> (Erişim Tarihi 20.10.2021)

Ramih, M. (2021). 'By land or sea, Iran seeks to open routes to Lebanon' <https://today.lorientlejour.com/article/1274219/by-land-or-sea-iran-seeks-to-open-routes-to-lebanon.html> (Erişim Tarihi 15.10.2021)

Rossidis, Z.(2021), ' China Iran and Russia in the Middle East and the S.EçMediterraneanhttps://www.hoover.org/research/china-iran-and-russia-middle-east-and-se-mediterranean (Erişim Tarihi 20.10.2021)

Seifi ,Z. تفاهنامهها با مضامین ایران و سوریه در دوسال اخیر ' Iran ile Suriye arasında son iki yılda mutabakat muhtırası imzalandı' تفاهنامهها با مضامین ایران و سوریه در دوسال اخیر IRAM Center | مرکز مطالعات ایرانیا نکارا (iramcenter.org) (erişim Tarihi15.10.2021)

Sınır,G.&Kantar ,G.(2021). Çin in Doğu akdenizdeki Artan Rolü Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 5(1) 29-43 https://dergipark.tr/tr/pub/sisad/issue/608897864969 (Erişim Tarihi 20.10.2021)

Sinkaya, B.(2011). 'İran-Suriye İlişkileri ve Suriye'de Halk İsyanı' Ortadoğu Analiz cilt 3 sayı 33 http://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/4bayram.pdf4bayram.pdf s.39 (Erişim Tarihi 10.10.2021)

Sinkaya, B.(2012). 'Arap Baharı sürecinde İran'ın Suriye Politikası' http://file.setav.org/files_20121121171707_setav-arap_bahari_surecinde_iran_ın_suriye_politikasipdf (Erişim Tarihi 10.10.2021)

Sinkaya, B.(2013). 'Amerikan Askerlerinin Çekilmesinden Sonra Irak-İran ilişkileri 20130503102336_setarapor_9_iran_irak.pdf (setav.org) (Erişim Tarihi 10.10.2021)

Sohtaoglu, M.(2020). 'İran'ın Akdeniz

Hayali' http://www.mucerret.com/kuresel/iranin-akdeniz-hayali/(Erişim Tarihi 20.10.2021)

Steinberg, G. (2021). 'Axis of Resistance' http://www.swp-berlin.org/en(-publication/irans-expansion-in-the-middle-east-is-hitting-a-wall(Erişim tarihi 25.10.2021)

Stell, C. (2021) . 'The Iran Threat Network along the Qa'im – Bukamal Corridor : a Flash point for Power Projection' https://www.americansecurityproject.org/the-qaim-bukamal-corridor-a-flashpoint-for-iranian-power-projection(10.11.2021)

Strategic Studies Unit (2020).Iran's New Geopolitical Goals – Regional Continuity From Tehran to the Mediterranean Mena Research Center https://mena-studies.org/irans-new-geopolitical-goals-regional-continuity-from-tehran-to-the-mediterranean (Erişim Tarihi 29.10.2021)

Şahin, G. (2019). Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'in Önemi: Tehditler, Riskler, Fırsatlar ve Türkiye. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 15(29), 199-230. http://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrjtj/issue/44606/554061 (Erişim Tarihi:10.10.2021)

Torres, J.I.C. (2021) The importance of land corridors (II): Iran's race to the Mediterranean Sea http://atalayar.com/en/cotent/importance-land-corridors-ii-irans-race-mediterranean-sea (Erişim Tarihi:24.10.2021)

Uslu, K. (2019) Doğu Akdeniz'deki Mucavir Ekonomik Bölge Enerji Kaynaklarının AB, Türkiye ve Kıbrıs Yönünden Deđerlendirilmesi Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik

Bölgelerin Enerji Kaynaklarının Deđerlendirilmesi. <https://www.avekon.org7papers/2348.pdf> (Erişim Tarihi 30.09.2021)